

האם ניכור הורי הוא עניין מגדרי? האם בתי משפט שולחים ילדים למשמורת של אבות אלימים?

ממצאי מחקר עדכניים באשר לניכור הורי ומערכת המשפט בעולם המערבי

בנייר עמדה, כישלון קשר ילד-הורה: סיבות, אבחון, וטיפול בישראל: עיון ביקורתי בנייר עמדה "סרבנות קשר וניכור הורי", מכון רקמן, אפריל 2020 הצבענו על הסתמכות מרכז רקמן על מחקרה של ג'ואן מאייר. וכך כתבנו, בנייר עמדה שלנו שפורסם באוגוסט 2020, בין היתר:

"אין די מקום במסמך זה כדי לתאר את הכשלים מתודולוגיים שבמאמרים עליהם בחר מכון רקמן להסתמך. די לציין שהמקרים שבהם דנים המאמרים נבחרו על ידי קביעת אמות מידה התואמות את העמדה שמבקשים הכותבים להוכיח; למקור המידע מפנייה לציבור לאיתור מקרים בהם לדעת מי שמשיב פעל בית המשפט שלא כשורה; בחירת מונחים כמו "אובדן משמורת" או "הפסד במשפט", ללא התייחסות לתוצאה מבחינת הקשר של הילד עם כל אחד מהוריו לפי פסק הדין; ובמקרים רבים, ניתוח הנתונים שבמאמרים מצדיק מסקנות הפוכות מאלו שבסיום המאמר.

לצד ביקורת על בתי המשפט, יש במאמרים עליהם מכון רקמן מסתמך הנחה נוספת, אף שאין לה תימוכין מלבד הרגשתן הסובייקטיבית של נשים שראוינו לצורך אותם מאמרים: שטענות אימהות לאלימות תמיד נכונות וטענות האבות לניכור הורי תמיד שקריות. לא הובאה כל ראיה או בסיס להנחה חד ממדית ודיכוטומית זו. ניסיון החיים המשפטיים והקליניים מראה שאין הבדל משמעותי בין אחוז הטענות של גברים ונשים שנמצאו על ידי בתי המשפט כלא נכונות, או שלא נמצאו בהם תימוכין. טענות בדבר אלימות פיזית אינן, מעצם טבען, חזקות יותר מאשר טענות בדבר התעללות נפשית. לצד זה יש הנחה נוספת, אשר גם לה אין תימוכין, והיא שרק אבות מנכרים את ילדיהם. התברר שאין הבדל משמעותי בין אבות ואימהות, אשר נמצאו מנכרים את ילדיהם נגד ההורה האחר".

זה עתה הגיע לידינו מאמרם העדכני של ג'ניפר הרמן¹ ודמוסתנס לורנדוס² (קישור למאמר בהמשך) שהתפרסם בנובמבר 2020 אשר כולל שימוש בהיקף נתונים יוצא דופן באשר לבדיקת טענות של ניכור הורי במערכות המשפט באנגליה, ארה"ב וקנדה. המאמר מתייחס לטענות סביב הטיה מגדרית שלילית של מערכת המשפט כלפי נשים ובדבר העדר הגנה על קטינים בגין תלונות על פגיעה מינית מצד אבות.

Harman, J.J., Lorandos, D. (2020). Preprint of *Allegations of Family Violence in Court: How Parental Alienation Affects Judicial Outcomes*. Psychology, Public Policy and Law.

¹ פרופסור לפסיכולוגיה Colorado State University
² עורך דין ופסיכולוג קליני, משיגן, ארה"ב

המאמר בודק לעומק ולרוחב את ממצאי מחקרה של ג'ואן מאייר (2019) אשר לטענתה תומכים בקביעה לפיה ילד אינם זקוק לקשר עם אב או אם שהוא מגלה דחייה כלפיהם, כי הורים אלה בוודאי עשו לילד משהו כה חמור שהנם ראויים לדחייה טוטאלית. העמדה המוצגת על פי מאייר הייתה כי המאבק של הורה דחוי/מנוכר להיות בקשר עם ילדו ראוי לגינוי, שכן ילדים מסרבים להיות בקשר עם הוריהם עקב סיבות מוצדקות; משמע, שהמונח ניכור הורי (דחיית הורה עקב הסתה, שליטה פסיכולוגית והצדקה חלשה ביחס לעוצמת ההתנגדות לקשר) אינו בר תוקף. מאייר פרסמה את ממצאיה בכנס שעסק ביחסים במשפחה (National Council on Family Relations Annual Conference, 2018). מאייר טוענת ששתי המשפטים נוטים, באופן מוגבר, להתעלם מטענות של אימהות שהאבות התעללו בהן ו/או בילדיהן, וכי כתוצאה של ההתעלמות השיפוטית, האימהות מפסידות את המשמורת על ילדיהן לטובת האבות המתעללים. עוד נטען כי תופעה זו הנה גלובאלית ואף הולכת וגוברת בארה"ב וקנדה.

עוד טענה מאייר כי 'תאוריית הניכור ההורי' מוטת מגדר, ונטענת על ידי אבות כדי להכחיש האשמות כלפיהם בדבר התעללות שלהם בילדיהם הקטינים. מאייר טענה שממצאיה מראים באופן מובהק כי בתי המשפט פחות נוטים לתת אמון כלפי טענות של אימהות בדבר התעללות בילדים, ויותר קשובים לטענות של אבות לניכור הורי מצד אימהות, וכי בחצי מהמקרים לפחות של מאבקי משמורת, טענות של אבות על ניכור מצד אימהות בסיכון להפסד של משמורת עיקרית. עוד טענה מאייר שכאשר אבות טוענים לניכור הורי מצד אימהות, יש להם פי 3 סיכוי לזכות במשמורת, למרות טענות של אימהות על התעללות, וכיו"ב.

אדריאן ברנט במאמר משנת 2020 (A genealogy of hostility: parental alienation in England and Wales. *Journal of Social Welfare and Family Law*, 42, 18 - 29) אף הוסיפה והרחיבה את ראייתה של מאייר וטענה שהרעיון של ניכור הורי הנו כלי שנעשה בו שימוש על ידי אבות עוינים כלפי אימהות אשר מגינות יתר כלפי ילדיהן, ואף טענה ששתי המשפטים מפגינים גישה 'עוינת אימהות'.

למסקנות המחקר של מאייר היה הד ציבורי רב בקרב אנשי מקצוע העוסקים בתחום של ניכור הורי, אולם פרסום זה גרר בלבול רב ומבוכה, שכן ממצאי המחקר לא התיישבו קוהרנטית עם התנסותם של אנשי המקצוע מול מערכת המשפט, באשר להחלטות באשר לילדים בסיכון באנגליה, ארה"ב וקנדה. כך למשל, מתוך הניסיון של העוסקים בתחום, טענות של אבות, כמו של אימהות, על ניכור הורי מצד אימהות הצריכו מהם להדגים ביסוס משמעותי בבימ"ש על מנת להוכיח טענות אלו והן לא התקבלו כלאחר יד.

המחקר החדש והעדכני שנערך על ידי הרמן ולורנדוס מאתגר את המחקר של מאייר והמסקנות של ברנט, וקורא על ממצאיו תגר רציני הן בהיבט המתדולוגי והאתי והן בהיבט של תוכן הממצאים ומהותם. **החוקרים שביצעו רפליקציה למחקר של מאייר כדי לבחון את אמיתות ממצאיה מציגים ממצאים סותרים.** המחקר בדק 967 פסקי דין מארה"ב, אנגליה וקנדה שבהם נקבע שקיים ניכור הורי. פסקי הדין נבדקו על ידי 19 בוחנים מהימנים, שהנחות המחקר אינן ידועות להם. נעשה ניתוח

של 6 היפותזות על פני מודלים סטטיסטיים הכוללים ניתוח רגרסיות מרובות ופקטורים.

לא נמצא כל אישוש או תמיכה לטענות או לממצאים של מאייר משנת 2019. הממצא של מאייר, לפיו בתי המשפט אינם מתייחסים ברצינות לטענות על התעללות בילדים כאשר אבות טוענים לניכור הורי נמצאו מופרכות באופן מובהק.

הממצאים מראים כי מרביתם של בתי המשפט שוקלים בזהירות האשמות מכל צורה שהיא בהתייחס לאלימות במשפחה, כאשר הם בוחנים את טובתו של הילד. ממצא מובהק זה מעלה בספק רב את אמינות המתודולוגיה, הניתוח והמסקנות של מחקרה של מאייר, ובעקבותיה אלה של ברנט.

החוקרים מציגים במסקנותיהם עמדה לפיה קיימת חשיבות רבה לעריכת מבחן אמפירי של היפותזות. יש להצביע ולחשוף את הסכנה שנעשה בשימוש במדע לא מבוסס מחקר ובמסקנות העלולות להוביל להשפעה שגויה אודות הרווחה האישית של מליוני משפחות. הרמן ולורנדוס הצביעו על לפחות 30 בעיות מתודולוגיות וקונספטואליות במחקרה של מאייר, וחשד ל'Woozle' דהיינו הטעיית קהל שהנו נאיבי למחקר.

כך למשל החוקרים הראו כיצד האמירות של מאייר שטענות על ניכור הורי (של אבות), אשר לדבריה הן תמיד טענות שבאות לטשטש או להכחיש פגיעה מינית, ושיש למאייר הוכחות על כך, התבררו כמופרכות.

ביקורת נוספת כלפי הצגת הממצאים של מאייר התייחסה לכך שמאייר עשתה שימוש במילים פסבדו מדעיות שגרמו לקורא להאמין כי הממצאים מובהקים סטטיסטית, כאשר בפועל הם לא היו מובהקים. היא ניסתה לגרום לקורא הנאיבי להאמין שיש קונצנזוס לגביהם.

יתרה מכך, החוקרים נתקלו בהתייחסות לא אתית, שהנה חריגה בקרב חוקרים, כאשר מאייר סירבה לספק את הנספחים והפליטים הסטטיסטיים שהובילו אותה למסקנותיה, או לספק מידע אודות המשתתפים במחקרה; והיא אף לא הנגישה את חומרי המחקר.

החשד להצגת ממצאים לא מהימנים ממחקרה של מאייר מטריד, לאור השימוש הנרחב במושגיה וברעיונותיה שהיו פגיעה לא רק במושג ניכור הורי ובניסיון להפקיעו, אלא שימשו במה להתקפה על אנשי מקצוע העוסקים בתחום. הסכנה הגדולה היא בשימוש הפופולארי של הציבור בביטול הלגיטימיות של השימוש במונח ניכור הורי, וכן בהתייחסות שעלולה להסיט את החשיבות בדבר ילדים החווים ניכור הורי ועוברים התעללות פסיכולוגית. ניכור הורי, אליבא דמאייר, הוא סיפור של אבות מתעללים הבאים לשלוט באימהות חרדתיות. בכך, תפישתה של מאייר טישטשה את ההבנה מהו ניכור הורי והנזק הכבד שנגרם לעולמו הפסיכולוגי וצרכיו של ילד מנוכר. ניכור כולל ראשית כל ריחוק של הילד מצרכיו העמוקים להתקשרות ולקשר והזרה של הילד מעצמו.

כך מסכמים הרמן ולורנדוס את מאמרם:

In conclusion and after transparently and rigorously testing six pre-registered hypotheses, our results soundly disconfirmed nearly all of the findings we tested from Meier et al (2019) report or discovered the findings to be in the **opposite direction** claimed by the authors. We identified 30 very concerning conceptual, methodological and statistical issues with Meier et al's (2019) study and when asked to provide us with appendices and statistical output to evaluate her conclusions, she refused to provide them, questioned the inquirer about who they worked for and what types of clients they represented (mothers or fathers) and referred them to a national archive for the material, where such material was still not available at the time of writing. This response raises concerns about the validity of Meier et al's (2019) data and the conclusions that can be drawn from it.

Harman & Lorandos (2020)

ניכור הורי, אם כן, הוא עניין משמעותי הפוגע בבריאות נפשית והוא מהווה מצב פסיכולוגי שמחייב הגנה על ילדים. המושג ניכור הורי והנזק שנגרם לילדים בעקבותיו מזוהה היטב כיום בבתי המשפט, והוא כולל מטודות התערבות ייחודיות. המחקר העדכני של הרמן ולורנדוס אינו מאפשר עוד לטשטש או להחביא את התופעה של ניכור הורי אשר מהווה התעללות לא פחות מהתעללות מינית או פיזית. המחקר מוכיח שאין בסיס להנחות המוצא של מאייר, אשר סברה כי כל טענה על ניכור הורי הנה מגדרית ומסתירה במכוון פגיעה מינית של אבות. המחקר מחזק את ההבנה כי התופעה הקשה הזו קיימת, וכי ילדים המתאפיינים בניכור הורי נזקקים להגנה מצד מערכת המשפט ואנשי המקצוע, וכי יש להעניק להם טיפול ייחודי לצורכיהם. המחקר מסייע להעמיד ילדים אלו בלב העשייה המוסרית, הציבורית והמקצועית שלנו גם במדינת ישראל.

ד"ר ענבל קיבנסון בר-און, החוג לייעוץ ולהתפתחות האדם, אוניברסיטת חיפה
פיליפ מרכוס, שופט (בדימוס), בית משפט לענייני משפחה, ירושלים

נובמבר 2020